

SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, v.v.i.

Rodiče a výchova 2010

Závěrečná zpráva z výzkumu

Ondřej Špaček, Jiří Šafr, Kateřina Vojtíšková
Oddělení Studia sociální struktury SOÚ AV ČR, v.v.i.

Prosinec 2010

Cíle výzkumu a metodika

Cílem výzkumu Rodiče a výchova 2010 bylo zjistit, jaké jsou rozdíly v hodnotách, vzdělanostních aspiracích, kulturním kapitálu rodičů a v trávení volného času dětí u dvou typů rodin dle dosaženého vzdělání rodičů: v rodinách „vysokoškoláků“ a v rodinách, kde jsou oba rodiče nanejvýše vyučení – označujeme je dále jako „dělnické“ rodiny (profesně jde krom tradičních dělníků ve výrobě o tzv. rutinní nemanuální pracovníky ve službách a obchodě i drobné řemeslníky).

Do výběrového souboru byly vybrány rodiče dětí ve věku povinné školní docházky docházející na první nebo druhý stupeň základní školy respektive na odpovídající ročník víceletého gymnázia. Šetření bylo provedeno jednak metodou řízených standardizovaných osobních rozhovorů (face-to-face) (54,2 %) a jednak pomocí počítačového online dotazování (CAWI) (45,8 %) na výběrovém souboru 325 respondentů, kterými byli rodiče z rodin, kde je alespoň jedno dítě ve věku povinné školní docházky, tj. přibližně 6 – 16 let. Výběr byl proveden nezávisle v rámci dvou strat odpovídajících výše uvedené typologii rodin: VŠ domácnosti, kde alespoň jeden rodič má ukončenou VŠ a „dělnické“ rodiny, kde jsou oba rodiče bez maturity a/nebo pracují v manuálních profesích. Respondenti byli vybráni kvótním způsobem s použitými kvótními znaky věk dítěte, pohlaví, velikost místa bydliště a region. Při interpretaci výsledků je třeba mít na paměti, že výzkum není reprezentativní za celou populaci rodičů dětí v odpovídajícím věku v České republice. Dotazování proběhlo ve dnech 6. 12. až 22. 12. 2010. V části dotazníku týkající se trávení volného času dítěte, jeho školního prospěchu a rodičovských aspirací na jeho budoucí vzdělání a profesní uplatnění vypovídal respondent konkrétně o nejstarším dítěti v rodině, kterému zároveň bylo nejvýše 16 let.

Zpráva obsahuje hlavní zjištění shrnující základní poznatky výzkumu, kdy porovnáváme rodiny vysokoškolské a dělnické. Ta jsou v závěrečné části doplněna analýzou, která podrobněji rozpracovává typologii dělnických rodin. Z hlediska vzdělanostních aspirací u nich rozlišujeme „ambiciózní“ a „statickou“.

1. Sociální a demografické charakteristiky rodin

Věk respondentů

Demografická skladba srovnávaných rodin odpovídá obecně vyššímu věku vysokoškolsky vzdělané populace, při kterém zakládá rodinu. Vzhledem ke způsobu výběru tedy vysokoškolské domácnosti spíše zahrnují starší respondenty než domácnosti dělnické. Průměrný věk respondentů dělnických rodin v analyzovaném souboru je přibližně 35 let, u vysokoškolských rodin pak 39 let.

Věk respondenta (rodiče) podle typu rodiny (řádková procenta)

	29 a mladší	30-34	35-39	40-44	45 a starší	Celkem
VŠ rodiny	5,4	14,8	36,2	26,8	16,8	100,0
Dělnické rodiny	11,1	37,4	25,7	19,3	6,4	100,0

N = 320

Pohlaví respondentů a úplnost rodiny

Zastoupení respondentů-otců a respondentek-matek je ve výzkumu vychýlené ve prospěch žen. Částečně se jedná o důsledek jejich snadnější přístupnosti k dotazování, částečně ale také o důsledek rozpadu rodin a obvyklé přiřazování pečovatelské role matkám. Podstatný pro prezentované srovnání

je výrazně vyšší míra tohoto vychýlení u dělnických rodin (73 % žen oproti 57 % u vysokoškolských rodin).

Pohlaví respondenta (rodiče) podle typu rodiny (řádková procenta)

	Muž	Žena
VŠ rodiny	43,0	57,0
Dělnické rodiny	26,7	73,3
N = 325		

Podoba rodiny

Vysokoškolské domácnosti ve srovnávaném souboru mají spíše větší počet dětí než domácnosti dělnické. Tradiční model rodiny se dvěma dětmi je naplňují více než tři pětiny z nich, další pětina pak má dokonce tři děti a více. Oproti tomu respondenti z dělnických domácností mají v rodině pouze jedno nezaopatřené dítě ve více než 40 % případů, tři a více dětí pouze v necelých 15 % případů.

Počet nezaopatřených dětí v rodině podle typu rodiny (řádková procenta)

	1	2	3 a více	Celkem
VŠ rodiny	18,8	61,7	19,5	100,0
Dělnické rodiny	42,6	43,2	14,2	100,0
N = 325				

Neúplné rodiny jsou přibližně dvakrát častější v případě dělnických domácností než v případě domácností vysokoškoláků. V obou případech se ale jedná o výrazně menšinovou kategorii, zatímco tradiční podoba úplné rodiny s oběma rodiči patří v datovém souboru k nejrozšířenějším (cca 77 %, resp. 82 %).

Úplnost rodiny podle typu rodiny (řádková procenta)

	S druhým rodičem	S jiným partnerem	Sám/sama	Celkem
VŠ rodiny	82,4	10,1	7,4	100,0
Dělnické rodiny	76,7	8,0	15,3	100,0
N = 324				

Příjem domácnosti

Podle očekávání jsou dělnické domácnosti v ekonomicky nižším postavení než domácnosti vysokoškoláků. Zatímco naprostá většina dělnických rodin má celkový měsíční čistý příjem do 40 000 Kč, necelá polovina vysokoškolských rodin má k dispozici příjem vyšší než je tato částka.

Celkový čistý měsíční příjem domácnosti* podle typu rodiny (řádková procenta)

	1	2	3	4	5	6	7	Celkem
VŠ rodiny	1,4	3,6	10,1	20,3	19,6	31,9	13,0	100,0
Dělnické rodiny	5,7	15,8	20,3	37,3	14,6	6,3	0,0	100,0

* Celkový čistý měsíční příjem domácnosti:

- 1: 0 - 12 000 Kč
- 2: 13 001 - 19 000 Kč
- 3: 19 001 - 25 000 Kč
- 4: 25 001 - 32 000 Kč
- 5: 32 001 - 40 000 Kč
- 6: 40 001 - 55 000 Kč
- 7: Více než 55 000 Kč

N = 296

Místo bydliště domácnosti

Srovnávané typy domácnosti se statisticky významně neliší ve velikosti místa svého bydliště. Kategorie velkého, středního a malého sídla jsou v obou případech zastoupeny přibližně stejně.

Velikost místa bydliště domácnosti podle typu rodiny (řádková procenta)

	Velká města (> 100 tis.)	Střední města (5 - 99 tis.)	Malá města (< 5 tis.)	Celkem
VŠ rodiny	23,5	32,2	44,3	100,0
Dělnické rodiny	26,1	27,8	46,0	100,0

N = 325

Charakteristika dětí respondentů

Každý dotazovaný respondent referoval v bloku otázek o nejstarším dítěti, kterému bylo nejvýše 16 let. Řada Podle logiky výběru respondentů by neměl být mezi vysokoškolskými a dělnickými rodinami podstatný rozdíl z hlediska věku a pohlaví těchto dětí. Existující rozdíly v datech nejsou statisticky významné, byť výsledky naznačují, že dotazované vysokoškolské rodiny mají častěji dítě na druhém stupni ZŠ (resp. v odpovídajících ročnících víceletého gymnázia) než děti z dělnických rodin.

Pohlaví dítěte podle typu rodiny (řádková procenta)

	Chlapec	Dívka	Celkem
VŠ rodiny	52,3	47,7	100,0
Dělnické rodiny	56,3	43,8	100,0

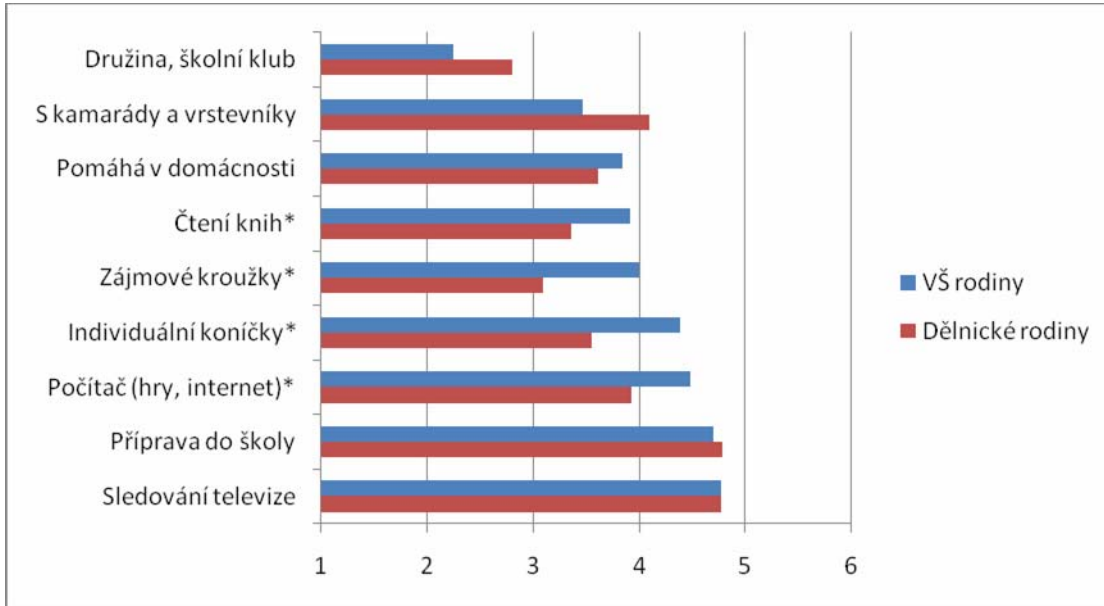
Navštěvovaný stupeň školy podle typu rodiny (řádková procenta)

	1. stupeň	2. stupeň	Celkem
VŠ rodiny	39,7	60,3	100,0
Dělnické rodiny	52,3	47,7	100,0

2. Volnočasové aktivity

Volnočasové aktivity dětí byly sledovány na absolutní škále jejich frekvence od nejméně časté („nikdy“) až po nejintenzivnější („více než 2 hodiny denně“). Vzhledem k odlišnému charakteru sledovaných činností je podstatné především relativní srovnání obou typů domácností. Děti z vysokoškolských rodin výrazně častěji docházejí na různé zájmové kroužky, pěstují individuální koníčky, čtou knihy a pracují s počítačem. Oproti tomu děti z dělnických rodin častěji tráví čas ve školní družině a se svými vrstevníky. Podle popisu rodičů není významný rozdíl v době, kterou děti stráví přípravou do školy či sledováním televize, což jsou ze sledovaných aktivit ty nejobvyklejší náplně volného času dětí. U obou typů rodin se těmito aktivitám věnuje přibližně 70 % dětí denně.

Volnočasové aktivity dětí podle typu rodiny (průměrná intenzita)

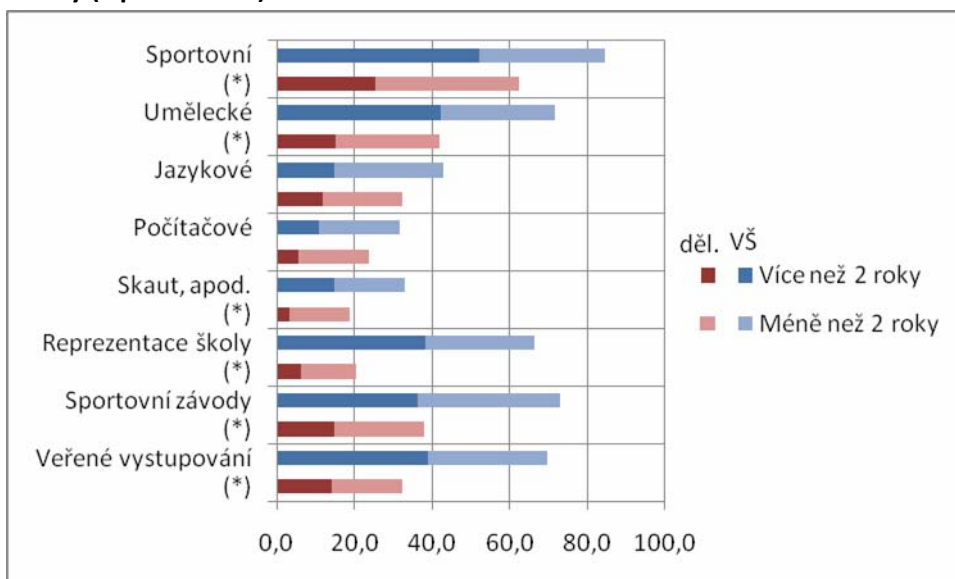
Průměrná frekvence: 1 – „Nikdy“; 6 – „Více než 2 hodiny denně“

* Statisticky významný rozdíl na hladině významnosti 0,01

N = 325

Rozdíl v pravidelné organizované volnočasové aktivitě je ještě markantnější. Zatímco zájmové kroužky, které spíše doplňují nedostatečnou výuku či zdroje v rodině (jazykový a počítačový) jsou stejně obvyklé v obou sledovaných kategoriích rodin, v ostatních aktivitách již můžeme zaznamenat výrazné rozdíly. Do sportovních a uměleckých kroužků dochází (či docházel) větší podíl dětí s vysokoškolských rodin, obvykle také soustavněji (více než dva roky). Stejně tak tomu je i u relativně nejméně rozšířených aktivit typu Skaut (např. Pionýr, přírodovědný kroužek či turistický oddíl). Organizovaných vystoupení, závodů či reprezentací školy se pravidelně účastní více než dvakrát vyšší podíl dětí s vysokoškolských rodin než z rodin dělnických.

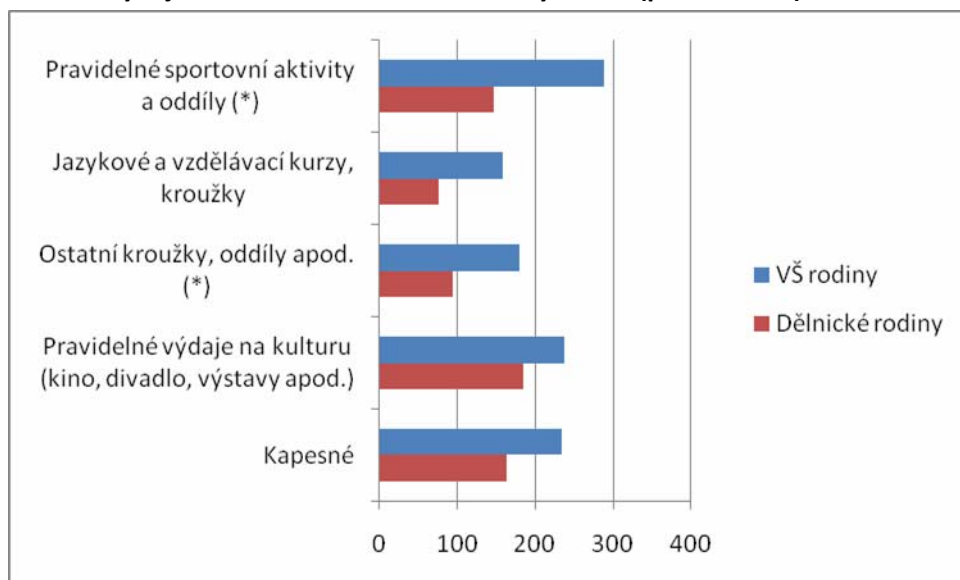
Délka provozování organizovaných volnočasových aktivit v současnosti nebo dříve podle typu rodiny (v procentech)

N = 325

Rozdíly v organizované aktivitě se odrážejí také v odlišných výdajích rodičů za mimoškolní aktivity dítěte. Statisticky významné rozdíly se objevují ve výdajích za sportovní aktivity (necelých 300 Kč případně vysokoškolských rodin, u dělnických přibližně polovina) a ostatní nevzdělávací kroužky (180 Kč oproti cca 90 Kč). Zároveň je třeba upozornit, že se jedná o průměrné hodnoty. Řada rodin nemá v jednotlivých kategoriích žádné výdaje, zatímco u jiných výdaje překračují tisíc korun měsíčně.

Měsíční výdaje rodičů za mimoškolní aktivity dítěte (průměr v Kč)

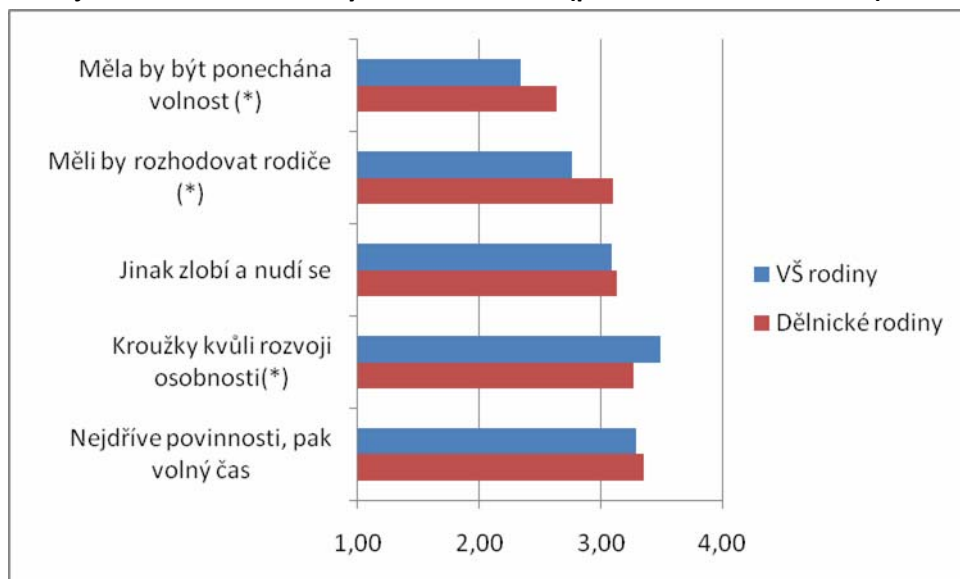
Konkrétní hodnoty odvozeny z přiřazení středních hodnot intervalovým kategoriím.

* Statisticky významný rozdíl na hladině významnosti 0,01

N = 290

Rozdíly v postojích rodičů k volnočasovým aktivitám dětí sice jsou v některých bodech statisticky významné, avšak nejedná se o zásadně diametrální odlišnosti. Rodiče z vysokoškolských domácností spíše souhlasí s tím, že děti by měly navštěvovat kroužky kvůli rozvoji své osobnosti. Naopak jsou méně ochotni souhlasit jak s direktivním způsobem rozhodování rodičů o volném čase dětí, tak i s neangažovaným přístupem, který nechává dětem úplnou volnost.

Postoje rodičů k volnočasovým aktivitám dětí (průměrná míra souhlasu)

Průměrná míra souhlasu: 1 – „Rozhodně ne“; 4 – „Rozhodně ano“

Původní znění výroků v otázce:

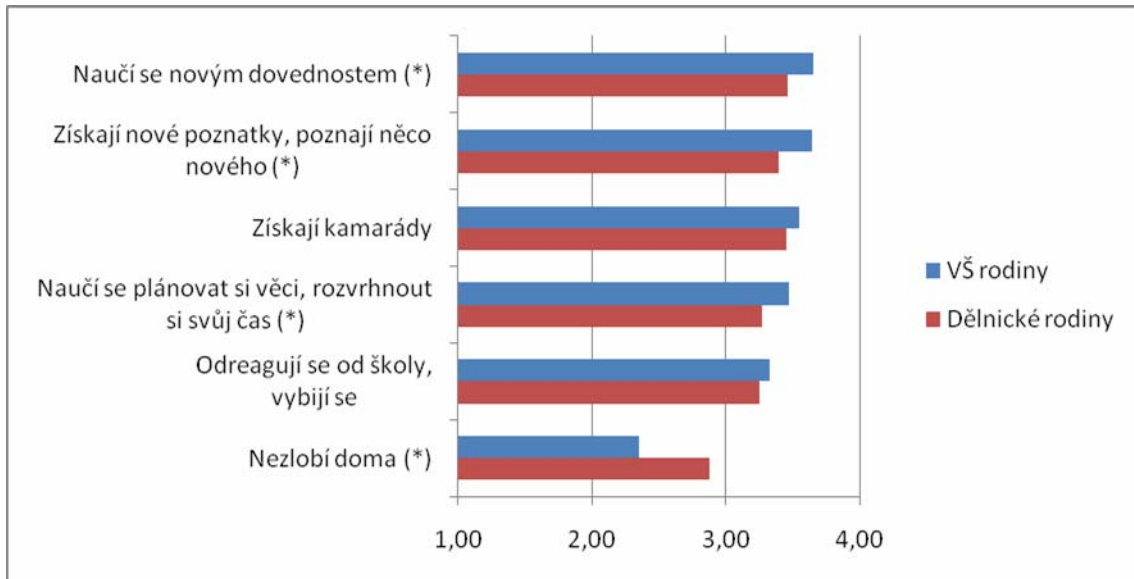
- Dětem by měla být ponechána volnost, aby si ve volném čase samy našly, co chtějí dělat.
- O volném čase dětí by měli rozhodovat hlavně jejich rodiče, protože nejlépe vědí, co je pro ně dobré.
- Dětem je potřeba jejich volný čas zorganizovat, jinak se nudí a zlobí.
- Děti by měly navštěvovat nejrůznější kroužky a kurzy, aby rozvíjely svou osobnost.
- Děti si musí splnit nejdříve své povinnosti, pak teprve mohou využívat svůj volný čas.

* Statisticky významný rozdíl na hladině významnosti 0,01

N = 298

Konkrétně přikládají u organizovaných volnočasových aktivit rodiče největší význam tomu, že si děti osvojí nové dovednosti, poznatky a zkušenost. Vysokoškolské rodiny tyto kvality přitom akcentují o něco více než rodiny dělnické. Naopak nejmenší význam je přikládán tomu, že děti během doby, kdy jsou na kroužku, nezlobí doma. Zároveň ale dělnické rodiny tento aspekt organizovaného volného času oceňují daleko více než vysokoškolské rodiny.

Význam přikládáný organizovaným volnočasovým aktivitám podle typu rodiny (průměrná míra důležitosti)

Průměrná míra důležitosti: 1 – „Velmi důležité“; 4 – „Zcela nedůležité“

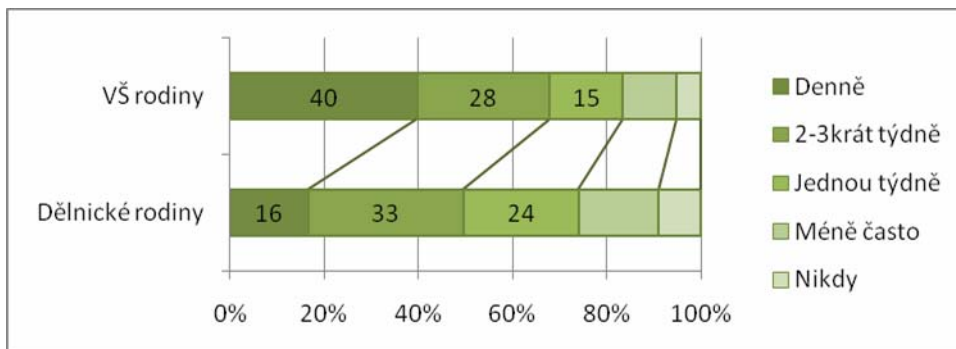
* Statisticky významný rozdíl na hladině významnosti 0,01

N = 308

3. Čtenářské klima

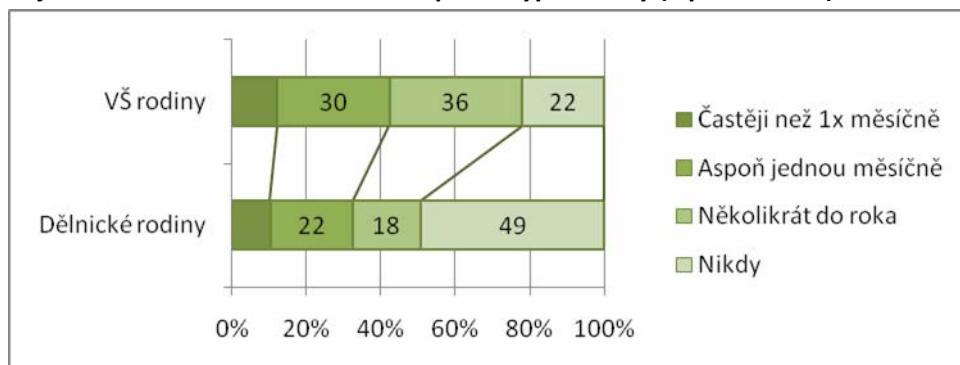
Jak bylo ukázáno výše, děti z vysokoškolských rodin čtou ve svém volném čase výrazně častěji než děti dělnických rodin. Denně čte ve vysokoškolských rodinách až 40 % dětí, zatímco v dělnických činí tento podíl pouze 16 %. Stejně tak návštěvnost veřejné knihovny dětmi je výrazně rozdílná. Bezmála polovina dětí z dělnických rodin nenavštěvuje knihovny vůbec, zatímco ve vysokoškolských rodinách nenavštěvuje knihovny pouze 22 % dětí.

Čtenářství dětí podle typu rodiny (v procentech)

Rozdíl je statisticky významný na hladině významnosti 0,01

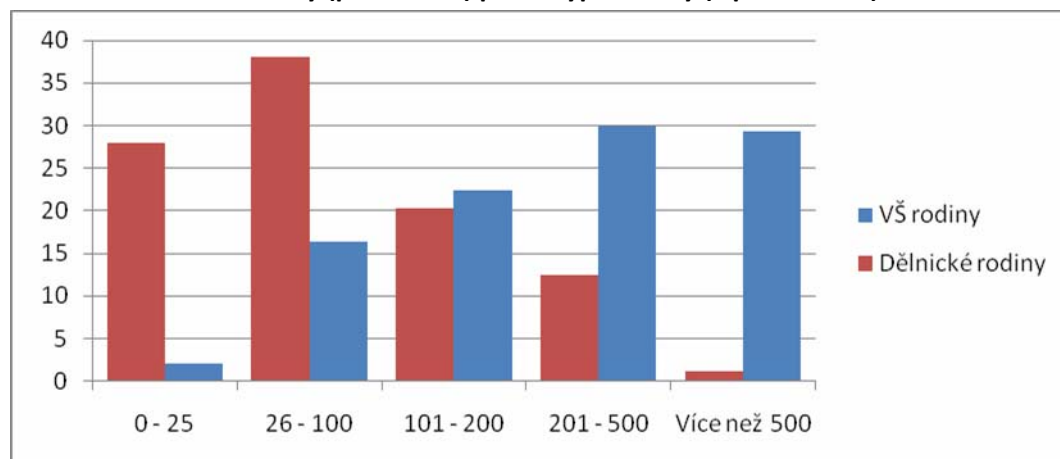
N = 325

Půjčování knih dítětem v knihovně podle typu rodiny (v procentech)

Rozdíl je statisticky významný na hladině významnosti 0,01

N = 325

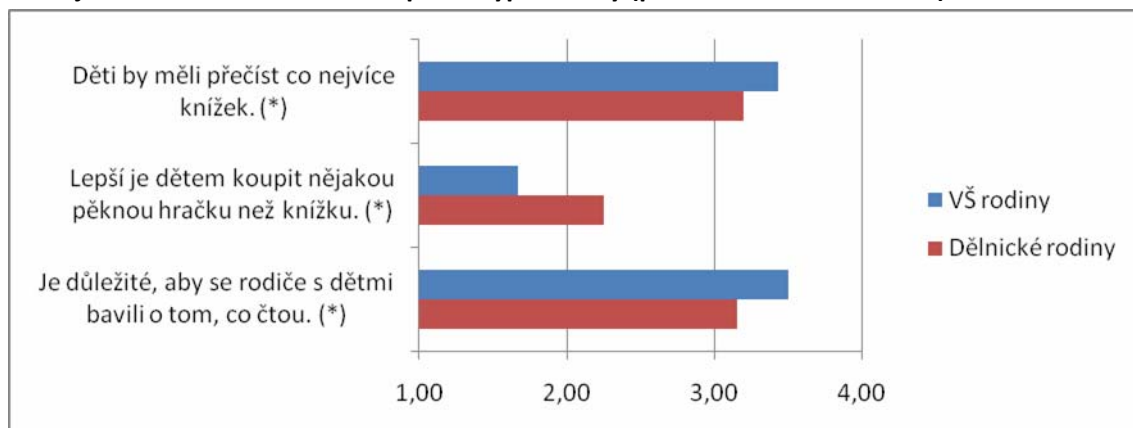
Nejen, že děti z dělnických domácností méně často navštěvují veřejné knihovny, ale i množství knih, které mají k dispozici doma je výrazně nižší. Téměř 60 % vysokoškolských domácností má doma více než 200 knih, zatímco v dělnických rodinách tohoto počtu dosahuje pouze necelých 15 % domácností. Naopak malou knihovnu s méně než stovkou knih mají více než dvě třetiny dělnických domácností, ale pouze necelých 20 % vysokoškolských domácností.

Velikost domácí knihovny (počet knih) podle typu rodiny (v procentech)

Rozdíl je statisticky významný na hladině významnosti 0,01

N = 315

Postoje rodičů ke čtení a knihám v souvislosti s výchovou dětí jsou v obou srovnávaných skupinách poměrně diferencované. I když rodiče z vysokoškolských i dělnických domácností shodně souhlasí s tím, že děti by měli přečíst co nejvíce knih a že by se rodiče měli s dětmi o čtených knihách bavit, je míra souhlasu s těmito výroky ve vysokoškolských rodinách o něco vyšší. Naopak protikladný výrok, který před koupí knihy upřednostňuje hračku, se dočkal výrazně vyšší míry souhlasu u dělnických rodin.

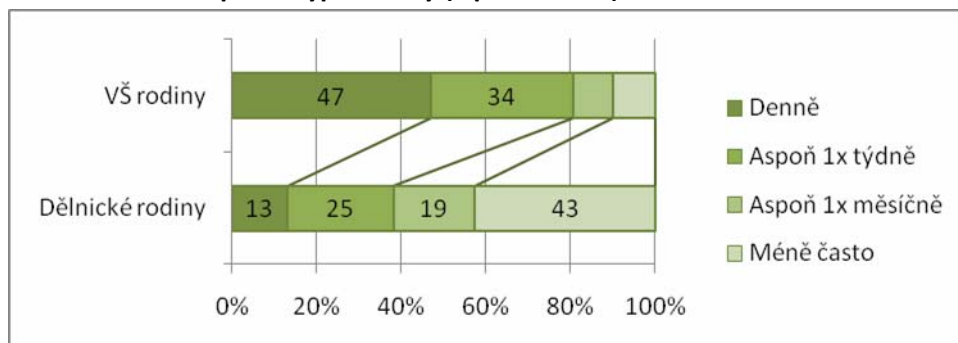
Postoje rodičů ke čtenářství dětí podle typu rodiny (průměrná míra souhlasu)

Průměrná míra souhlasu: 1 – „Rozhodně ne“; 4 – „Rozhodně ano“

* Statisticky významný rozdíl na hladině významnosti 0,01

N = 305

Čtenářské klima rodiny tvoří i čtenářství samotných rodičů. I zde se výrazně projevuje rozdíl mezi oběma typy domácností. Alespoň jeden z rodičů čte denně knihy v necelé polovině vysokoškolských domácností, zatímco u dělnických rodin se tak děje pouze v přibližně 13 % případů. Naopak oba rodiče čtou knihy méně než jednou měsíčně ve 43 % dělnických rodin oproti pouhým 10 % v případě vysokoškolských rodin.

Čtení knih rodičů podle typu rodiny (v procentech)

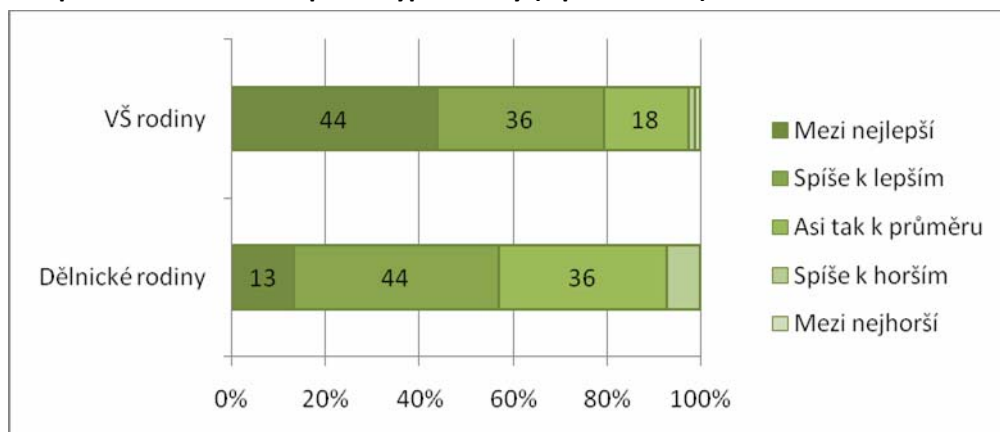
Frekvence čtení knih u rodiče, který čte častěji.

Rozdíl je statisticky významný na hladině významnosti 0,01

N = 325

4. Vzdělání a vzdělávací zdroje

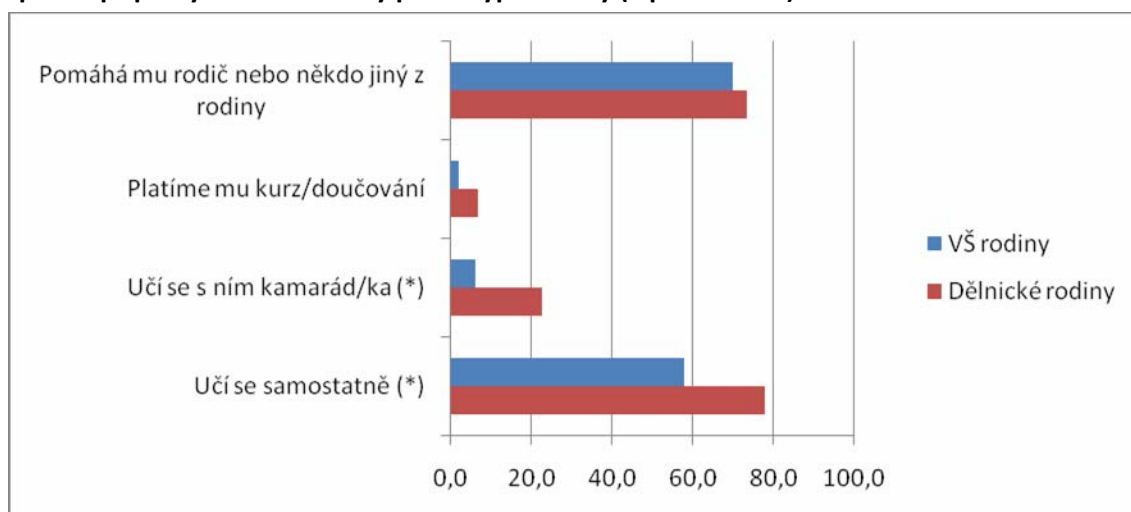
Děti z vysokoškolských rodin obecně lépe prospívají a mají menší problémy se zvládnutím učiva. Jejich rodiče je nejčastěji zařazují podle prospěchu mezi ty nejlepší studenty, případně mezi ty lepší. Oproti tomu rodiče s dělnických rodin řadí své děti mezi nejlepší pouze zřídka (13 %), nejčastěji je pak pokládají za spíše lepší či průměrné studenty.

Prospěch dítěte ve škole podle typu rodiny (v procentech)

Rozdíl je statisticky významný na hladině významnosti 0,01

N = 325

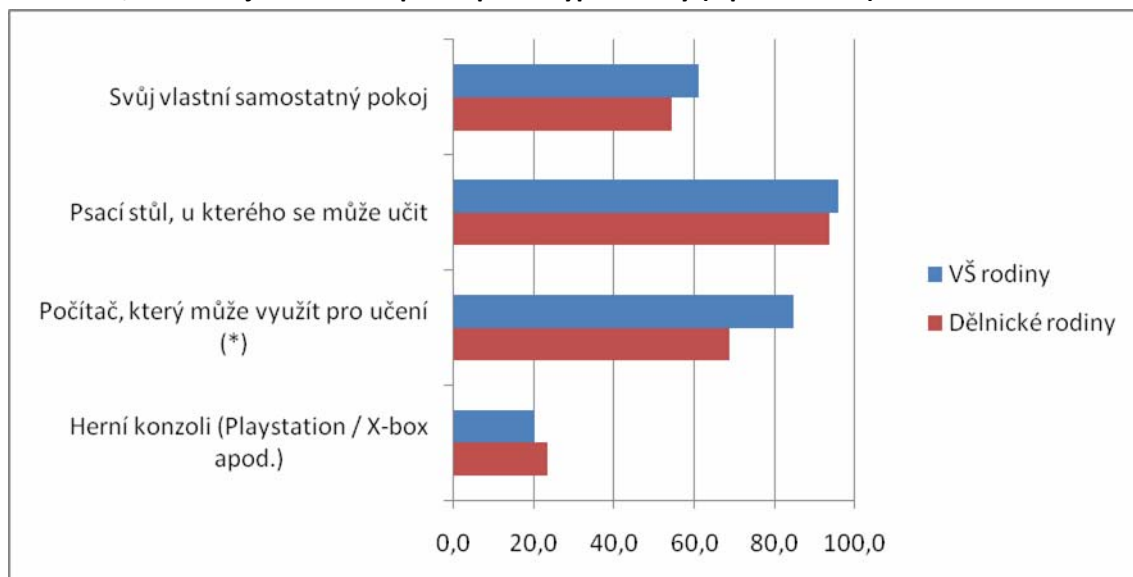
V přípravě do školy pomáhá dětem v obou typech rodin velmi často další člen rodiny (přibližně 70 %). Naopak velmi výjimečně rodiče využívají placených kurzů či doučování. Samostatné učení dítěte a učení se s kamarádem se již vyznačuje odlišnostmi v porovnávaných typech domácností. Oba způsoby učení jsou výrazně rozšířenější v dělnických rodinách. Lze předpokládat, že děti z vysokoškolských rodin se buď potřebují učit méně často, případně snadno naleznou pomoc u rodičů.

Způsob přípravy dítěte do školy podle typu rodiny (v procentech)

* Statisticky významný rozdíl na hladině významnosti 0,01

N = 325

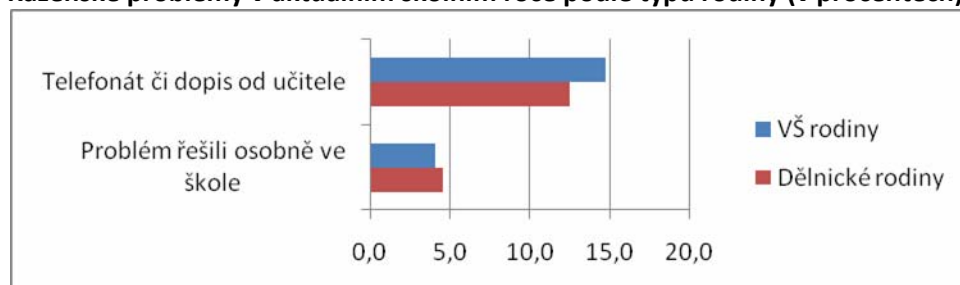
Vybavenost tzv. vzdělávacími zdroji srovnávaných domácností není zásadně odlišná. V obou typech domácností má obdobný podíl dětí k dispozici vlastní samostatný pokoj (cca 60 %) a prakticky všechny děti také psací stůl. Větší podíl dětí má k dispozici počítač využitelný na učení ve vysokoškolských rodinách (cca 85 %) než v dělnických (necelých 70 %).

Podíl dětí, které mají doma k dispozici podle typu rodiny (v procentech)

* Statisticky významný rozdíl na hladině významnosti 0,01

N = 325

Kázeňské problémy jsou podle výpovědí rodičů stejně časté ve vysokoškolských i dělnických rodinách. Telefonát či dopis od učitele kvůli tomuto tématu vyřizovalo necelých 15 % rodičů, osobně ve škole pak bylo necelých 5 % rodičů.

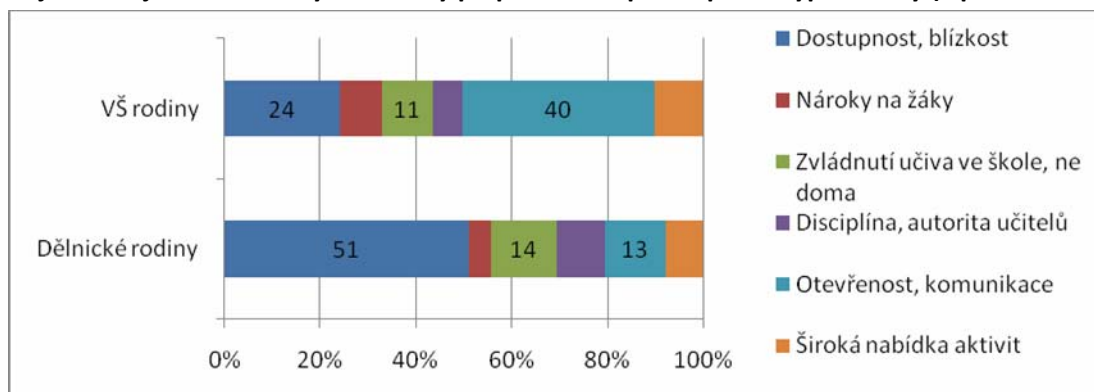
Kázeňské problémy v aktuálním školním roce podle typu rodiny (v procentech)

Žádný z uvedených rozdílů není statisticky významný na hladině významnosti 0,01

N = 325

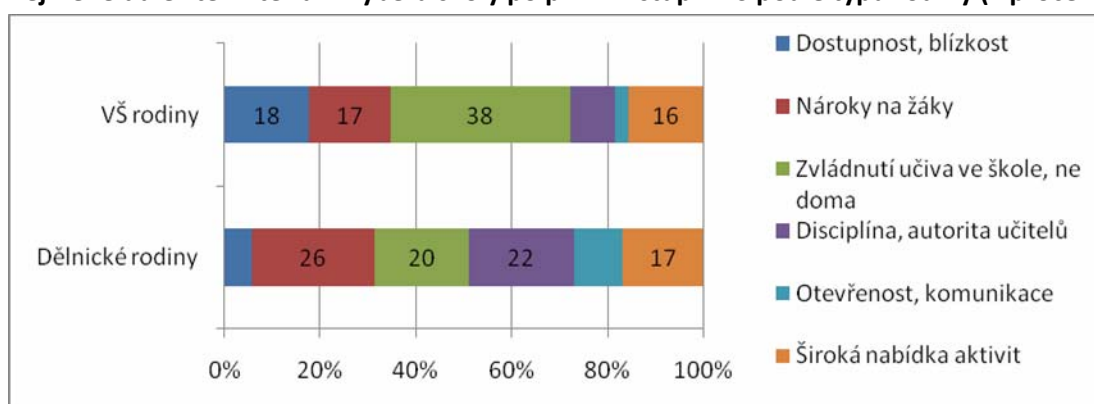
Vysokoškolské a dělnické rodiny se výrazně liší v tom, podle jakých kritérií by vybíraly pro své dítě školu po prvním stupni základní školy. Zatímco pro dělnické rodiče je více než v polovině případů hlavním kritériem dostupnost a blízkost školy, u vysokoškoláku tak tomu je pouze v necelé čtvrtině případů. Naopak tito rodiče upřednostňují otevřenou a spolupracující školu (40 %), kterou dělnické rodiny vyžadují pouze výjimečně (13 %).

Nejméně důležité kritérium pro výběr školy již není tak jednoznačně diferencované. Většina z nabízených možností byla respondenty využívána. Při srovnání vysokoškolských a dělnických rodin stojí za povšimnutí ochota vysokoškolských rodičů vybrat školu, která od žáků vyžaduje i výraznější podíl domácí přípravy (38 %, oproti 20 % u dělnických rodin).

Nejdůležitější kritérium výběru školy po prvním stupni ZŠ podle typu rodiny (v procentech)

Rozdíly jsou statisticky významné na hladině významnosti 0,01

N = 325

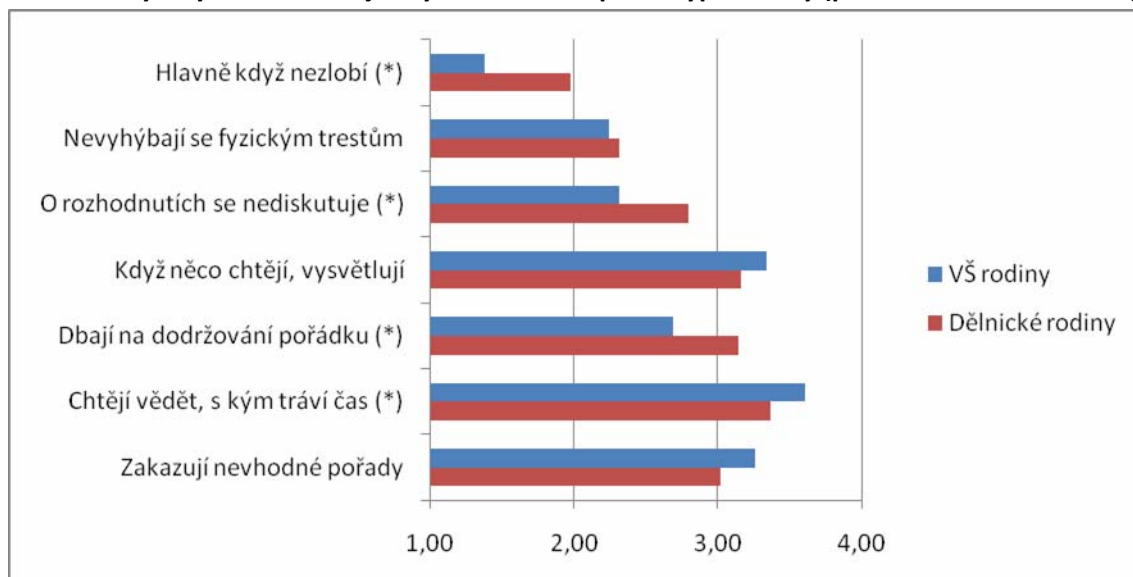
Nejméně důležité kritérium výběru školy po prvním stupni ZŠ podle typu rodiny (v procentech)

Rozdíly jsou statisticky významné na hladině významnosti 0,01

N = 278

5. Výchova

Výchova dětí ve srovnávaných typech rodin je alespoň ve vyjádření prostřednictvím souhlasů s výroky poměrně odlišná. Rodiče z dělnických rodin daleko častěji uplatňují autoritářské výchovy. O jejich rozhodnutí se spíše nediskutuje a dbají na dodržování pořádku. Najdeme zde také prvky výraznější prvky permissivní výchovy ve větším souhlasu s výrokem, že „není důležité, co dítě dělá, hlavně když nezlobí“. Rodiče vysokoškolských domácností naopak ve větší míře chtějí kontrolovat jak, kde a s kým jejich dítě tráví volný čas, což může být znakem jak autoritářské, tak autoritativní výchovy.

Souhlas s výroky charakterizující výchovu rodičů podle typu rodiny (průměrná míra souhlasu)

Průměrná míra souhlasu: 1 – „Rozhodně ne“; 4 – „Rozhodně ano“

Původní znění výroků v otázce:

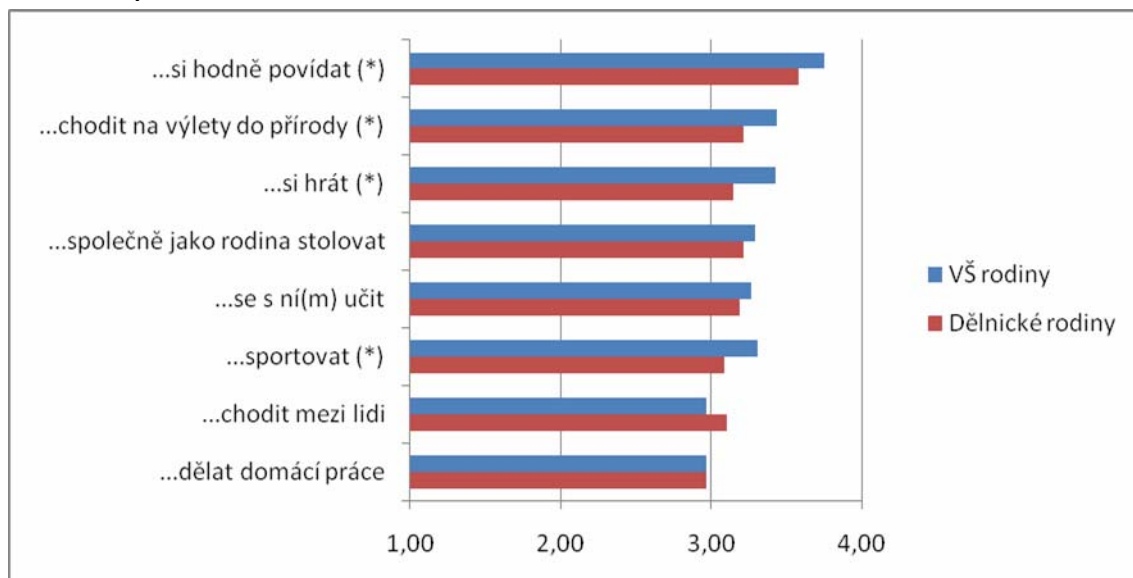
- Není pro nás tolik důležité, co dítě dělá, hlavně když nezlobí.
- Při výchově dítěte se nevyhýbáme použití fyzických trestů.
- O našich rozhodnutích se nediskutuje, děti musí poslouchat.
- Když po dítěti něco chceme, nejdříve mu vysvětlíme, proč to má být.
- Velmi dbáme na dodržování pořádku.
- Vždy chceme vědět jak, kde a s kým tráví svůj volný čas.
- Dítěti zakazujeme dívat se na určité typy pořadů, pokud si myslíme, že jsou pro něj nevhodné.

* Statisticky významný rozdíl na hladině významnosti 0,01

N = 306

Hrubý profil důležitosti přikládány při výchově jednotlivým druhům společných činností s dětmi je u srovnávaných skupin obdobný. Nejdůležitější je v obou případech společné povídání si. U vysokoškolských rodin následují společné výlety do přírody a hraní si, v případě dělnických rodin jsou tyto činnosti na stejné úrovni důležitosti jako další v pořadí, tj. společné stolování, učení či sportování.

Důležitost při výchově přikládána společným činnostem s dětmi podle typu rodiny (průměrná míra důležitosti)

Průměrná míra důležitosti: 1 – „Velmi důležité“; 4 – „Zcela nedůležité“

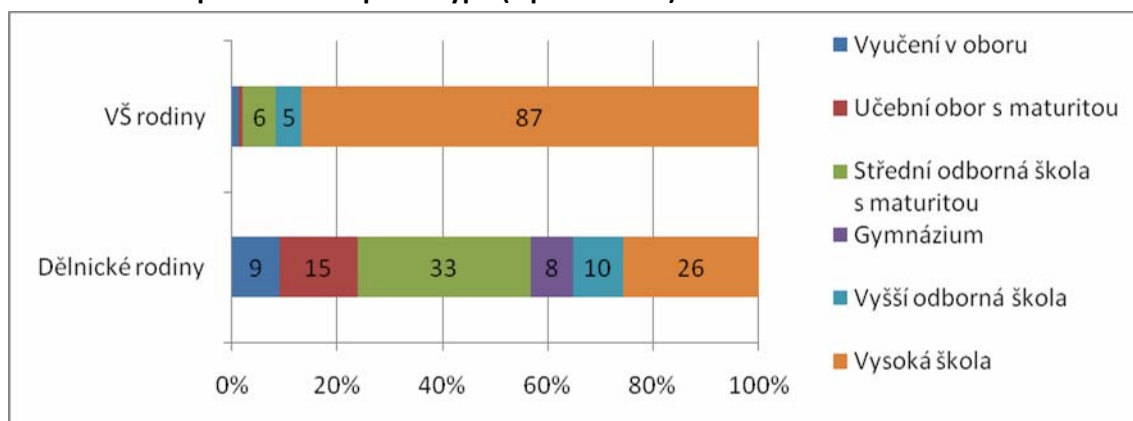
* Statisticky významný rozdíl na hladině významnosti 0,01

N = 313

6. Plány a aspirace

Představy o budoucnosti dítěte jsou výrazně odlišné. Vzdělanostní aspirace (resp. přání) rodičů z vysokoškolských rodin jsou jasně zaměřeny na to, že i jejich potomek vystuduje vysokou školu. Drtivá většina (87 %) uvažuje v tomto smyslu. Oproti tomu aspirace rodičů z dělnických rodin jsou výrazně nižší a roztržštěnější. Pouze čtvrtina z nich by si přála, aby jejich dítě vystudovalo vysokou školu. Třetina by byla spokojena se střední odbornou školou s maturitou.

Vzdělanostní aspirace rodičů podle typu (v procentech)

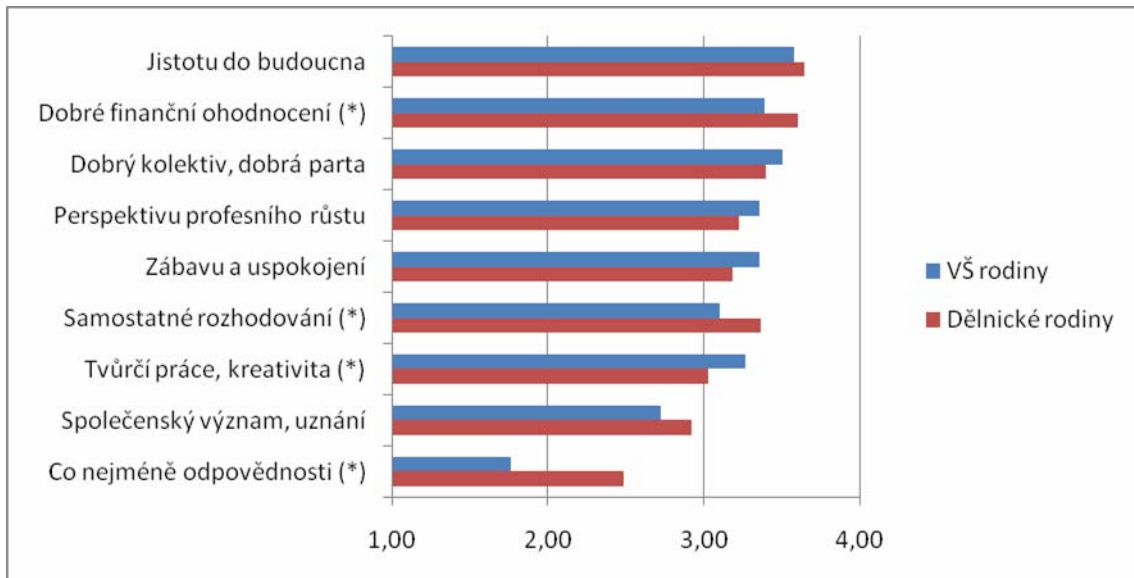
Rozdíl je statisticky významný na hladině významnosti 0,01

N = 319

Představy o vybraných charakteristikách budoucího zaměstnání dítěte jsou u obou skupin z větší části obdobné, byť i zde se nachází podstatné rozdíly. Největší důležitost je přikládána jistotě zaměstnání, dobrému finančnímu ohodnocení a pracovnímu kolektivu. Rodiče z dělnických rodin přitom kladou o

něco vyšší důraz na finanční ohodnocení než rodiče z vysokoškolských rodin. Poněkud paradoxní rozpor lze nalézt u důležitosti samostatného rozhodování a naopak toho, aby pozice byla spojena s co nejmenší zodpovědností. V obou případech přikládají těmto částečně protikladným kvalitám vyšší význam rodiče z dělnických domácností. Naopak vysokoškolští rodiče přikládají vyšší důležitost tomu, aby budoucí práce jejich potomka byla dostatečně tvůrčí.

Představa o charakteristikách budoucí práce dítěte (průměrná míra důležitosti)

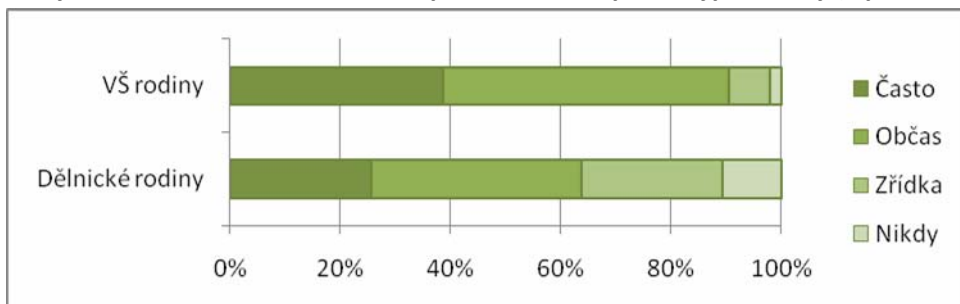
Průměrná míra důležitosti: 1 – „Velmi důležité“; 4 – „Zcela nedůležité“

* Statisticky významný rozdíl na hladině významnosti 0,01

N = 280

Uvedené představy o budoucím životě dítěte jsou také odlišně často tematizovány v rozhovorech mezi rodiči a dětmi. Ve vysokoškolských rodinách je toto téma diskutováno alespoň občas ve více než 90 % případů, zatímco v dělnických rodinách pouze u necelých 65 %. Více než 10 % dělnických rodin pak tyto otázky dokonce neřeší nikdy.

Obvyklost hovorů o budoucnosti a plánech dítěte podle typu rodiny (v procentech)

Rozdíl je statisticky významný na hladině významnosti 0,01

N = 316

7. Rozlišení „ambiciózní“ a „statické“ dělnické rodiny z hlediska vzdělanostních aspirací

V předchozí části byl dokumentován základní rozdíl mezi vysokoškolskou a dělnickou rodinou z hlediska objemu kulturního a ekonomického kapitálu tak i výchovných přístupů a hodnot. Detailnější analýza nicméně ukázala, že mezi dělnickými rodinami lze z hlediska přístupu ke škole odlišit dva základní typy, které jsme definovali na základě aspirací rodičů na budoucí vzdělání svého potomka.

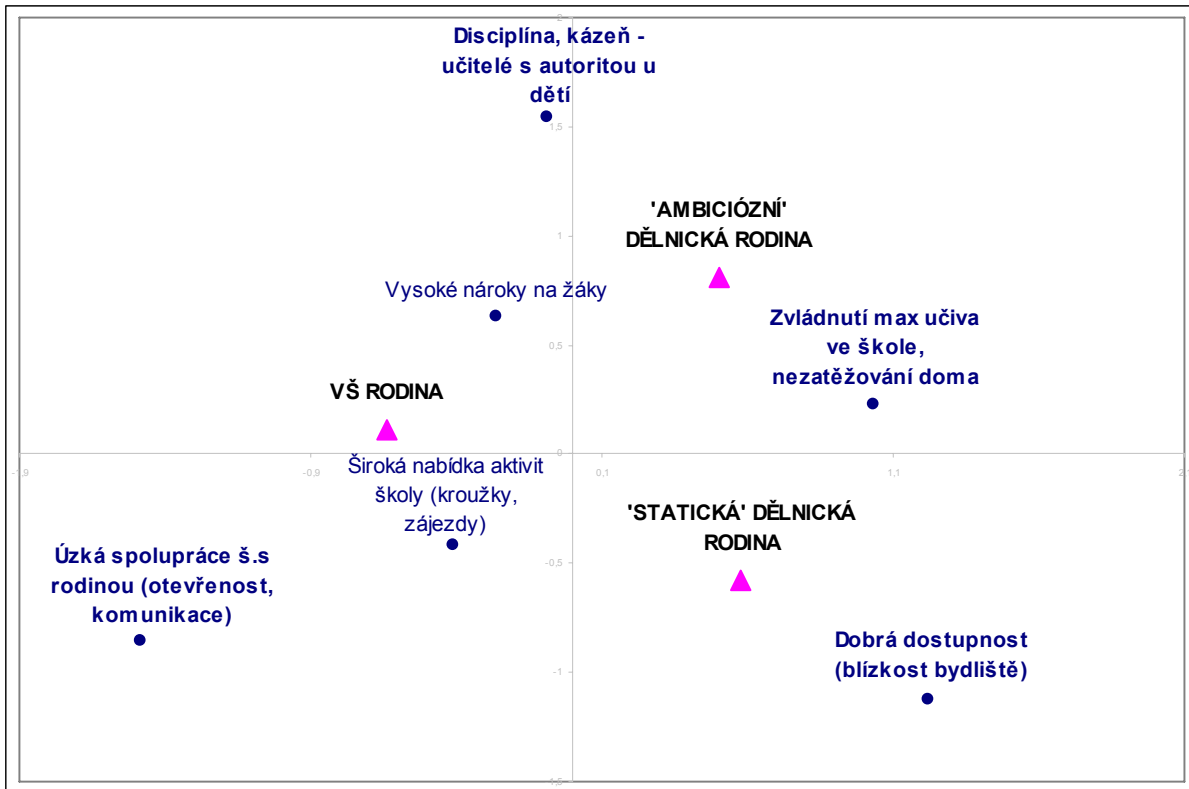
Na jedné straně jde o menší skupinu „ambiciózních“ rodin, v nichž rodiče aspirují na vysokoškolské nebo vyšší odborné vzdělání svých dětí (19 % z celku). Naproti tomu přibližně dvojnásobný počet rodin lze označit jako „statické“ dělnické rodiny (35 % z celku), v nichž rodiče očekávají od svých potomků nanejvýše středoškolské vzdělání s maturitou (14 % výuční list, 23 % učební obor s maturitou, 51 % střední odbornou školu a 12 % gymnázium).

Oba typy dělnických rodin se výrazněji neodlišují ze sociodemografických hledisek – stejné je vzdělání rodičů, jejich příjem, počet sourozenců a nalezneme je ve všech velikostech sídel. V čem se ovšem uvedené typy dělnické rodiny do jisté míry liší – je životní styl a hodnoty rodičů a rovněž školní výsledky dětí spolu se způsobem trávení volného času.

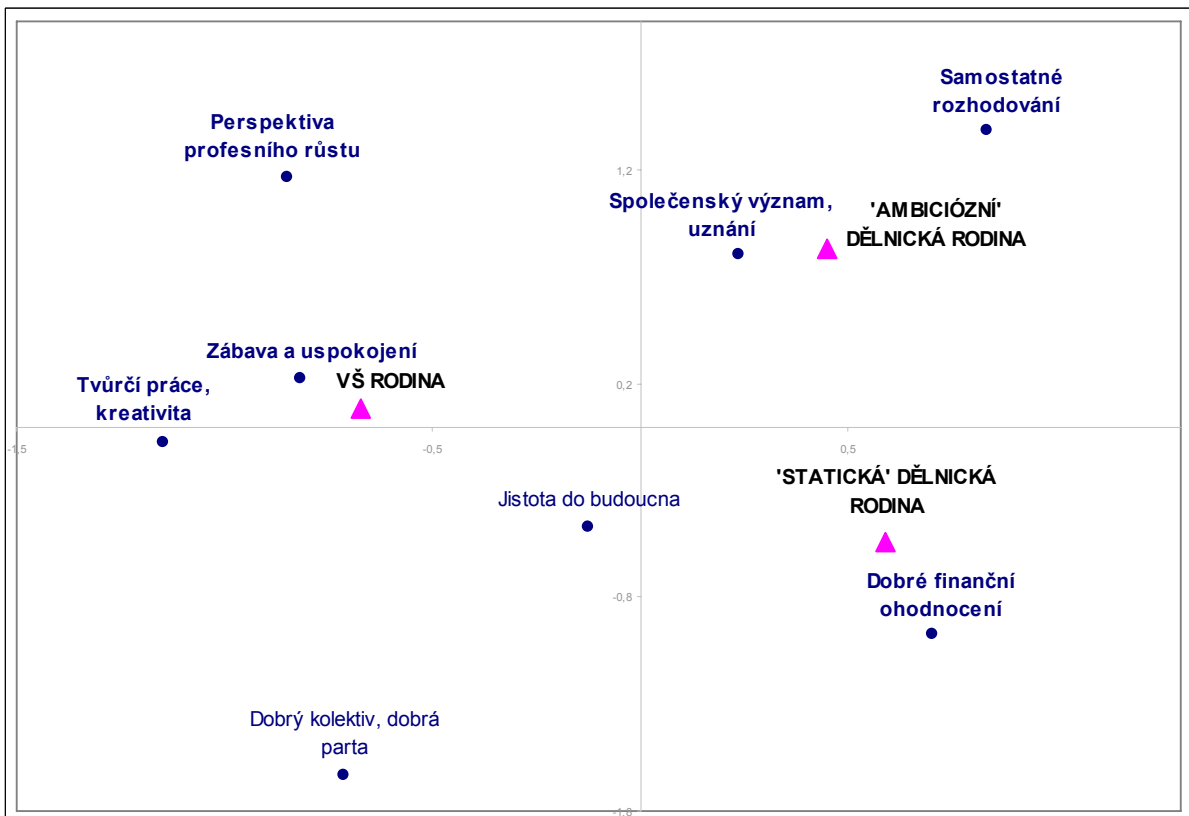
Děti z „ambiciózní“ dělnické rodiny se vyznačují lepším prospěchem, více čtou, chodí častěji do knihovny. Jsou na tom podobně jako děti vysokoškoláků: vyrůstají v rodinách vybavených kulturním kapitálem, byť jeho objem je nepatrně menší než u vysokoškolských rodin. Jejich rodiče čtou více knihy, chodí do knihovny, mají doma více knížek, a ačkoliv kulturní participace není obecně příliš rozšířena, v porovnání s rodinami „statickými“ častěji navštěvují divadla, koncerty či výstavy. Naproti tomu děti ze „statické“ dělnické rodiny se vyznačují horším prospěchem i vlastním nižším kulturním kapitálem: čtou méně než jejich vrstevníci z ostatních skupin. Častěji vůbec nechodí na žádný kroužek a mají také více kázeňských problémů.

Nejen to, tyto dva typy rodin se liší také z hlediska výchovných přístupů a akcentů. Pro „ambiciózní“ rodiny je typičtější aktivnější přístup, častěji diskutují s dítětem o jeho budoucích plánech. V rodičovských představách o budoucím profesním uplatnění dítěte převládá důraz na společenský význam a uznání. Pro statickou dělnickou rodinu je naopak příznačný pasivní výchovný styl, který lze metaforicky označit jako „volně plovoucí zátky“, typické je pro něj nekladení důrazu na to, co dítě dělá, ponechání volnosti, očekávání, že se o jeho vzdělanostní dráhu postará škola.

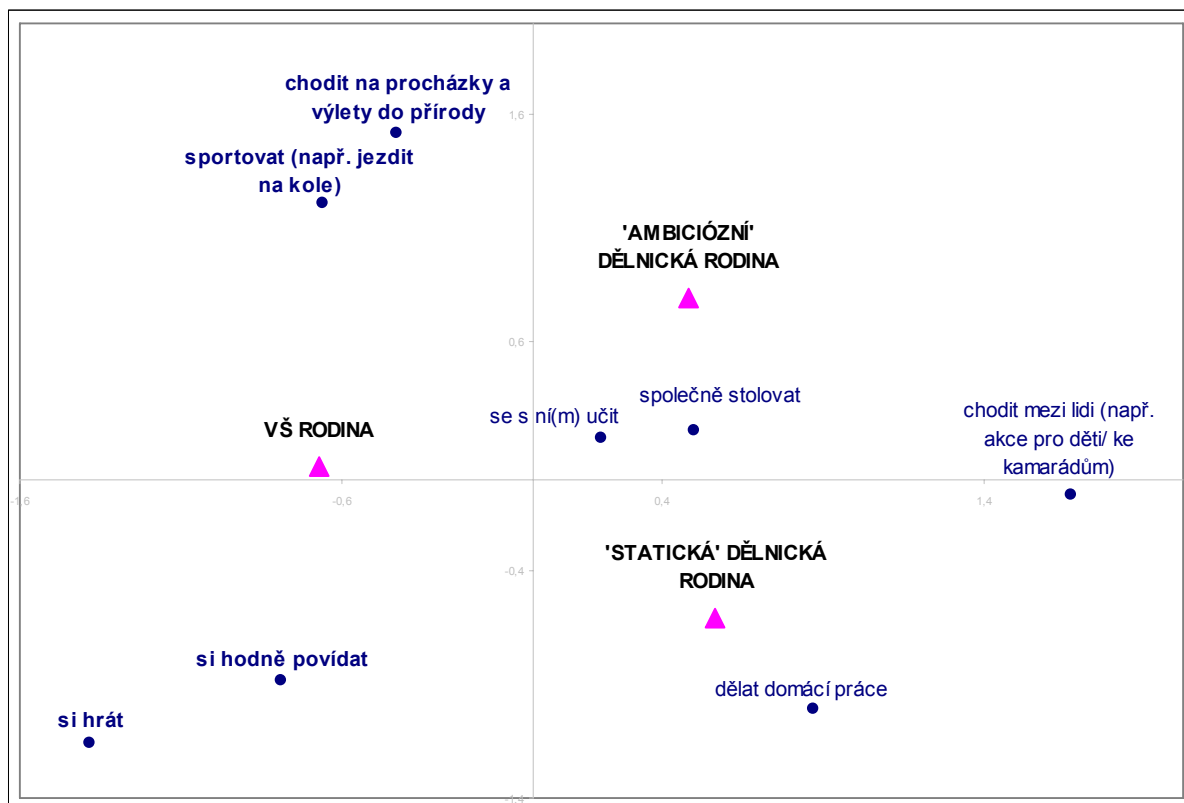
Kritéria pro výběr základní školy po absolvování 1. stupně (hypotetická situace) podle typu rodiny s rozlišením statické a ambiciózní dělnické rodiny

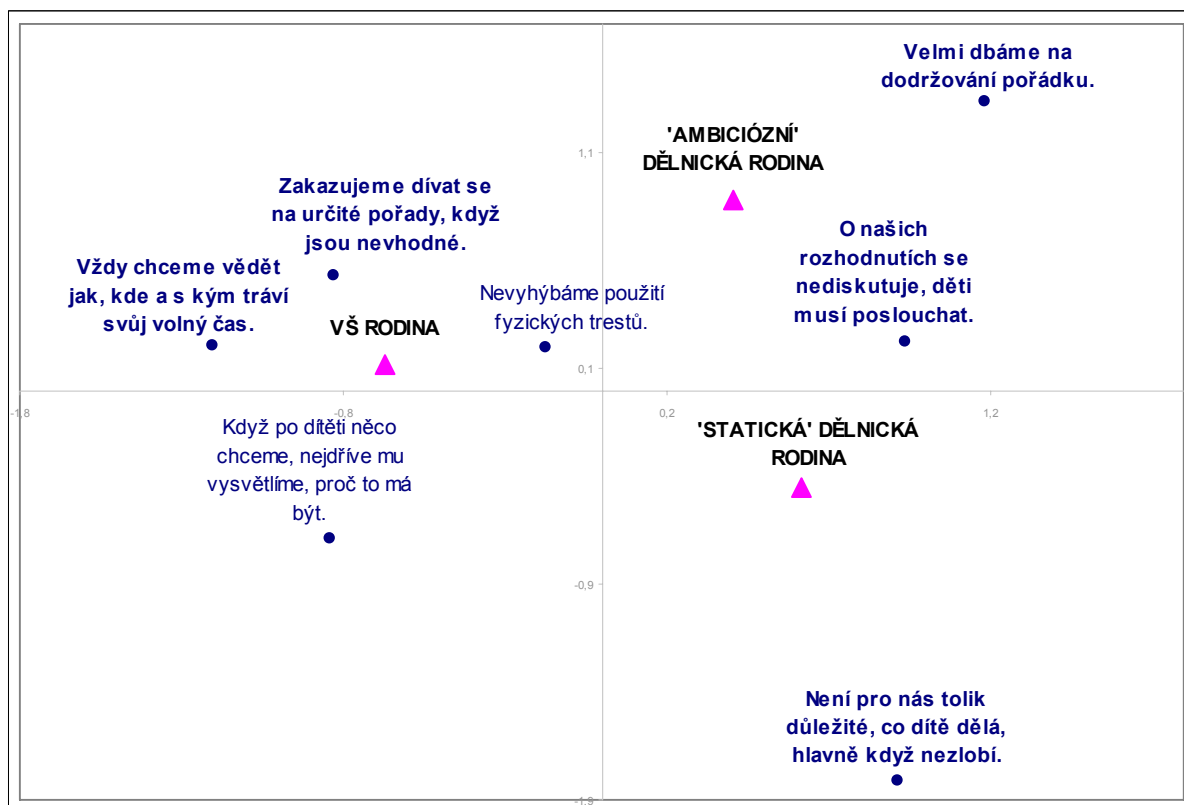
Význam charakteristik budoucí práce podle typu rodiny s rozlišením statické a ambiciózní dělnické rodiny

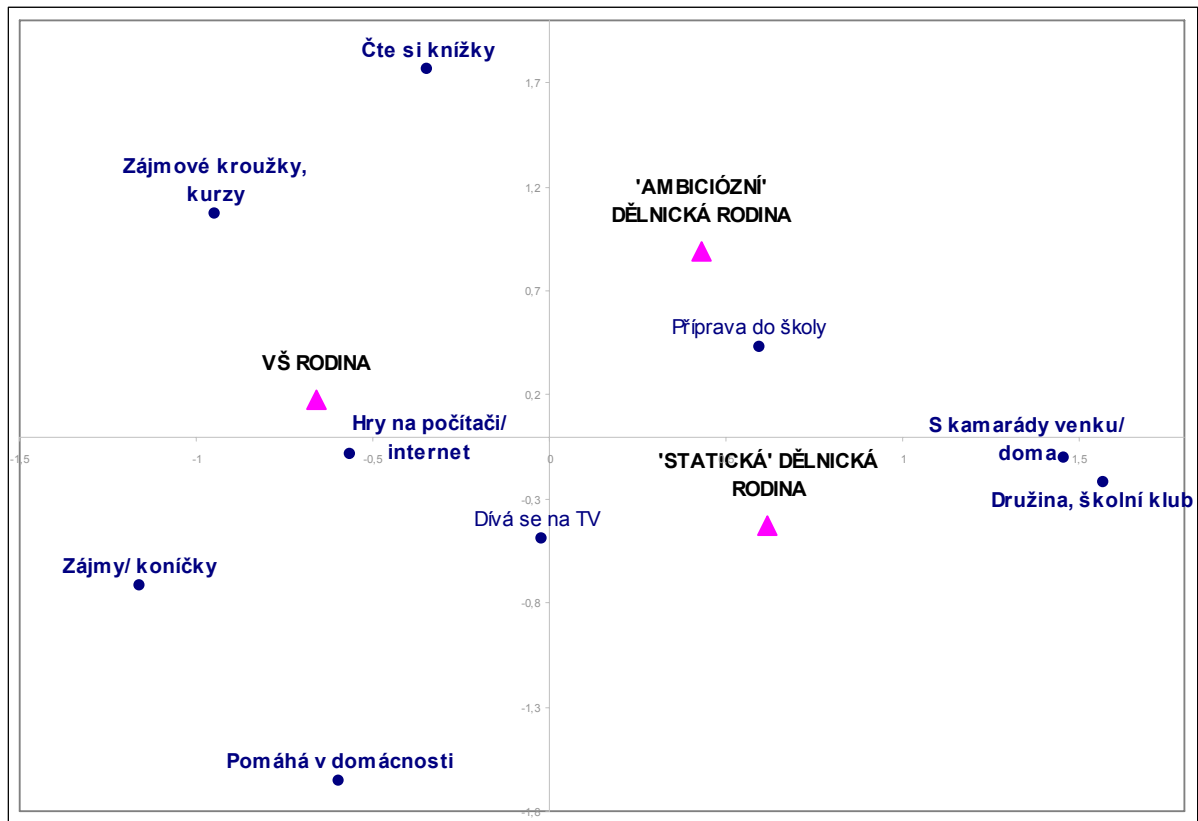
Význam společných činností s dítětem podle typu rodiny s rozlišením statické a ambiciózní dělnické rodiny

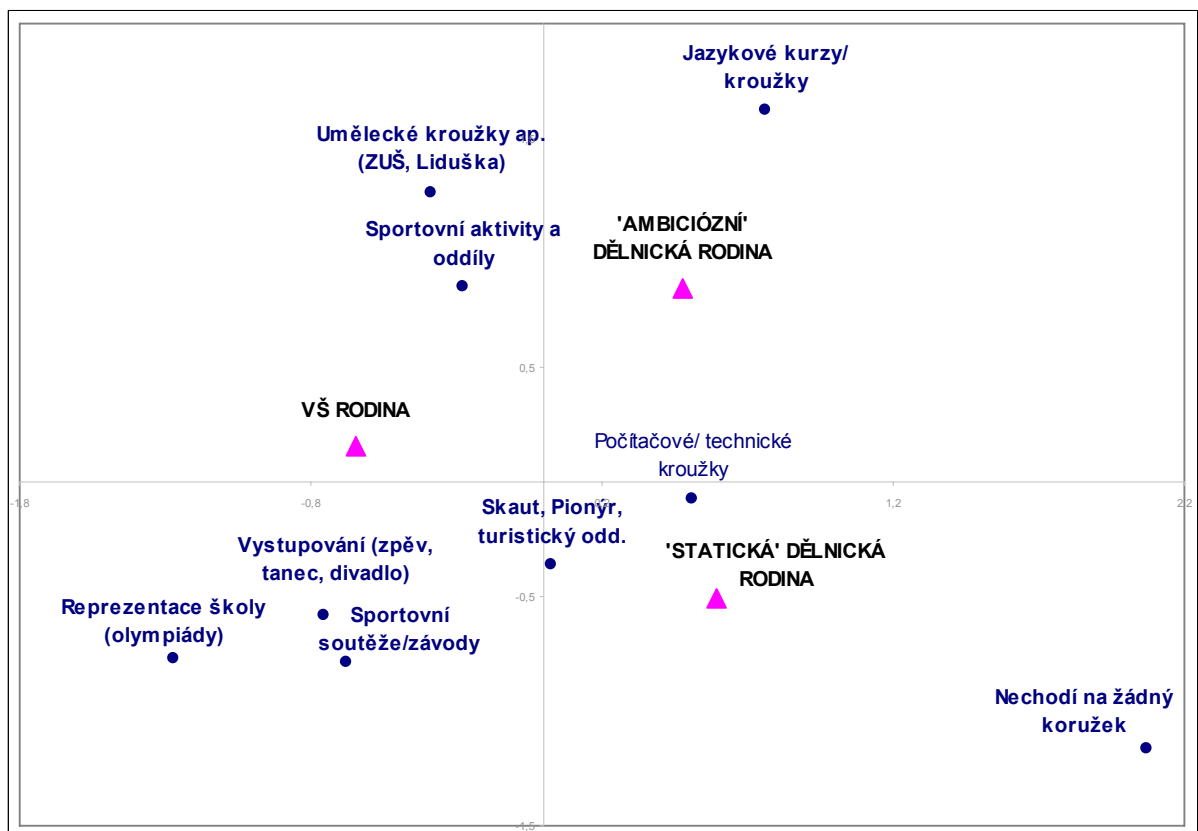
Přístupy k výchově dítěte podle typu rodiny s rozlišením statické a ambiciózní dělnické rodiny

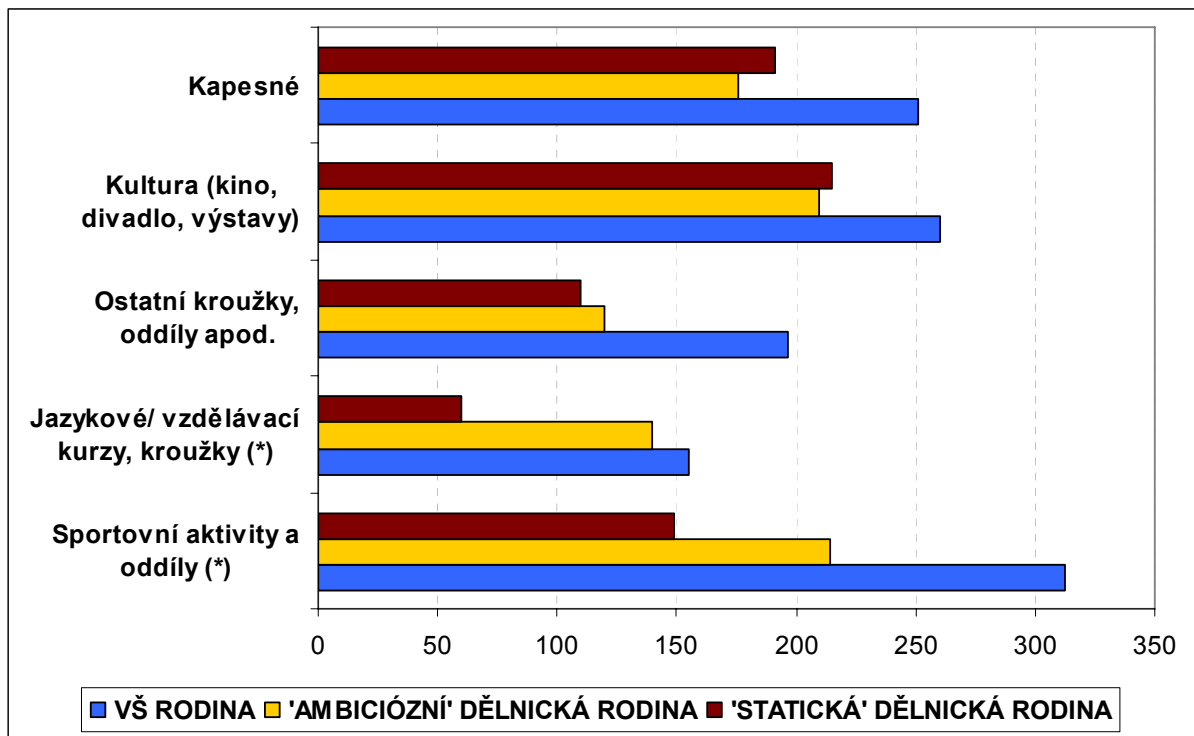
Trávení volného času dítěte podle typu rodiny s rozlišením statické a ambiciózní dělnické rodiny

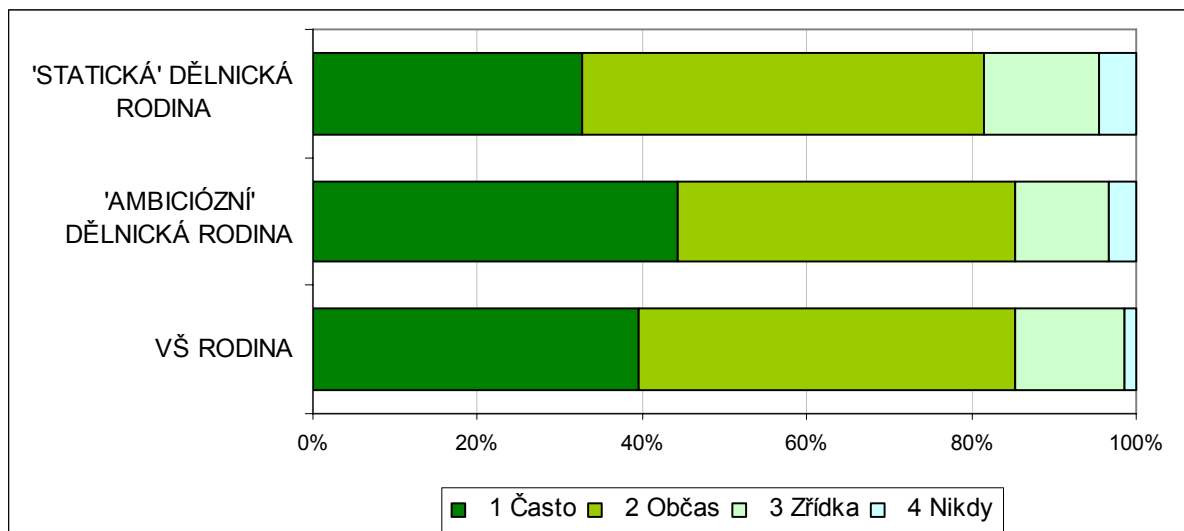
Organizované mimoškolní aktivity podle typu rodiny s rozlišením statické a ambiciózní dělnické rodiny

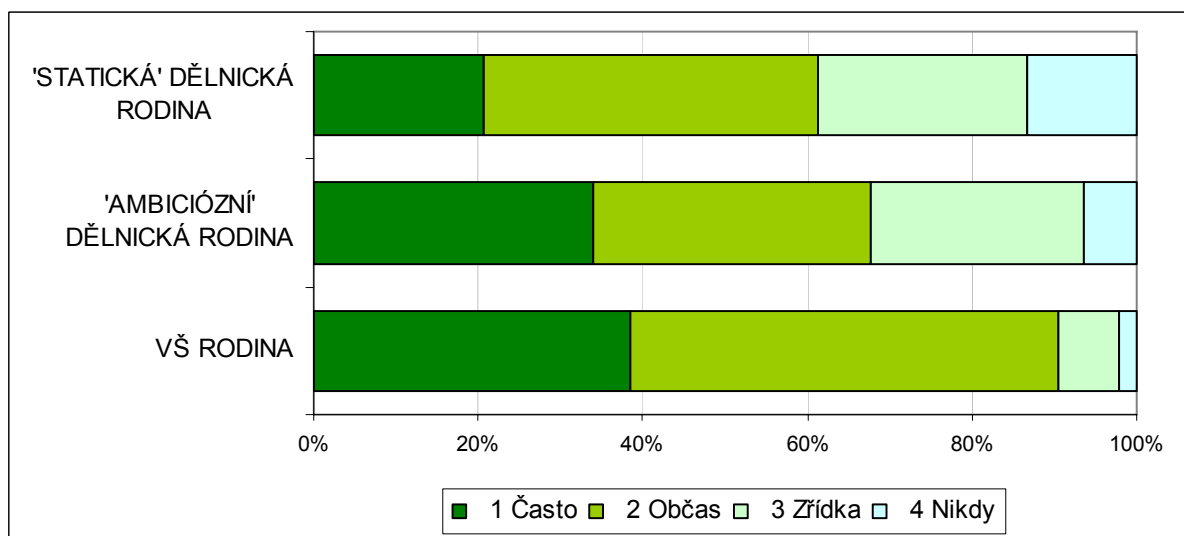
Výdaje na mimoškolní aktivity podle typu rodiny s rozlišením statické a ambiciózní dělnické rodiny

Mluví s Vámi dítě o svých problémech, např. s kamarády? podle typu rodiny s rozlišením statické a ambiciózní dělnické rodiny

Mluvíte o budoucnosti a plánech, co bude jednou dělat, jak bude žít? podle typu rodiny s rozlišením statické a ambiciózní dělnické rodiny

Zdroj: Rodiče a výchova 2010.

Poznámka: u tučně zvýrazněných nebo symbolem „*“ označených položek jsou statisticky významné rozdíly na $p < 0,5$